

Warszawa, dnia 11 kwietnia 2018 r.

KMP.573.4.2018.TG

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Policyjnej Izby Dziecka w Bydgoszczy
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 5 marca 2018 r. do Policyjnej Izby Dziecka w Bydgoszczy (dalej PID, placówka) udali się przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm): Łukasz Kuczyński – przedstawiciel Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Gdańsku, Rafał Kulas (prawnicy) oraz Tomasz Górecki (psycholog, psychoterapeuta).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawiciele KMPT było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania zatrzymywanych nieletnich i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania placówki z podkom. Robertem Szendlem – kierownikiem PID;
- dokonano oglądu pomieszczeń, w tym m.in.: pokoi dla nieletnich, sanitariatów, jadalni, świetlicy, terenu rekreacyjnego;
- przeprowadzono rozmowę z nieletnim przebywającym w PID, w warunkach zapewniających poufność rozmowy;
- przeprowadzono rozmowę z funkcjonariuszem pełniącym służbę w PID;

- poddano analizie wybraną dokumentację, w tym m.in. protokoły zatrzymań nieletnich, książki ewidencji nieletnich, książki przebiegu służby w PID, książkę wizyt lekarskich;
- zapoznano się z wybranymi nagraniami monitoringu.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Kierownika Policyjnej Izby Dziecka w Bydgoszczy o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano wybraną dokumentację związaną z funkcjonowaniem placówki.

W przedmiocie zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: legalność pobytu, traktowanie, prawo do informacji, prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, warunki bytowe, oddziaływania kulturalno-oświatowe oraz kwalifikacje personelu. W Raporcie wyszczególniono jedynie te obszary, które w ocenie przedstawicieli KMPT pozytywnie wyróżniają placówkę na tle pozostałych oraz te, które wymagają poprawy. Raport zawiera również problemy o charakterze systemowym wymagające zmiany prawa.

2. Charakterystyka placówki

PID funkcjonuje w ramach Wydziału Konwojowego Komendy Wojewódzkiej Policji w Bydgoszczy. Placówka przeznaczona jest dla 13 nieletnich. W 2017 r. w PID w Bydgoszczy przebywało 286 nieletnich (224 chłopców oraz 62 dziewczęta), zaś w okresie 01.01-28.02 2018 r. – 46 nieletnich. W dniu wizytacji w placówce przebywał jeden chłopiec umieszczony w związku z samowolnym oddaleniem się z młodzieżowego ośrodka wychowawczego.

3. Dobre praktyki i mocne strony

Za dobre praktyki mające na uwadze zarówno dobro nieletniego, ochronę jego praw, jak i poszerzanie kompetencji do radzenia sobie z wyzwaniami wynikającymi z nadzoru i opieki nad osobami nieletnimi KMPT uznało:

a) praktykę polegającą na tym, że funkcjonariusz pełniący rolę wychowawcy każdorazowo jest ubrany po cywilnemu

Taki sposób ubioru może przynieść zadowalający efekt w postaci zmniejszenia poziomu napięcia emocjonalnego u nieletniego oraz zredukować jego potencjalne

zachowania agresywne. Praktyki tego typu czynią też zadość standardom wyznaczonym przez Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej: CPT, Komitet) dotyczącym postępowania z nieletnimi pozbawionymi wolności, które wskazują, że personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz posiadać umiejętności i środki do właściwego pokierowania i motywowania osób nieletnich, za które ponosi odpowiedzialność¹. Ponadto taka praktyka może przyczynić się do wyeliminowania ewentualnych incydentów z użyciem przemocy i związanego z nimi złego traktowania nieletnich.

b) dużą liczbę i tematykę szkoleń przeprowadzonych dla personelu PID

W ubiegłym roku odbyły się szkolenia zarówno z tematyki praw człowieka, zagrożeń związanych ze środowiskiem pracy, jak i szkolenia z psychologiem poradni psychologiczno-pedagogicznej z zakresu pracy z trudną młodzieżą oraz przyczyn niedostosowania. W I kwartale 2018 r. planowane są także kolejne szkolenia z psychologiem, które będą obejmować tematykę interwencji psychologicznych w sytuacjach trudnych oraz radzenie sobie ze stresem.

Warto podkreślić w tym miejscu, że szkolenia w wymienionym wyżej zakresie mają wartość prewencyjną i edukacyjną. Wspomniane szkolenia, zawierające w treści zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka i znajomość podstaw pozytywnych oddziaływań psychologicznych ukierunkowane są na zapobieganie torturom i innym formom przemocy.

c) wydawanie każdemu nieletniemu posiłku, niezależnie od czasu przebywania w PID

Pomimo, iż rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. *w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb* ([Dz. U. z 2012 r. poz. 638, z późn. zm.], dalej: rozporządzenie w sprawie PdOZ i PID) wskazuje, że posiłki wydaje się po upływie minimum pięciu godzin od chwili umieszczenia nieletniego w izbie, a w uzasadnionych przypadkach można podać posiłek przed upływem tych godzin. PID w Bydgoszczy kieruje się zaś praktyką wydawania

¹Dziesiąte Sprawozdanie Ogólne CPT/Inf(99)12,33.

pierwszego posiłku wszystkim nieletnim niezależnie od czasu, który upłynął od momentu umieszczenia w placówce, co wykracza poza normę prawną. KMPT pozytywnie ocenia humanitarny charakter takiej reguły.

4. Problemy systemowe

4.1. Kontrola osobista nieletnich połączona z koniecznością ich rozebrania się do naga

Ustalono, że nowoprzyjęci nieletni poddawani są kontroli osobistej, podczas której muszą zdjąć swoje ubrania i bieliznę. Mechanizm uznaje, że przepis 5 ust. 2 załącznika nr 12 rozporządzenia w sprawie PdOZ i PID wskazujący, że *nieletni podlega szczegółowemu sprawdzeniu w celu odebrania rzeczy, o których mowa w ust. 1 pkt 2. Sprawdzenia nieletniego oraz odzieży na nim w warunkach zapewniających poszanowanie jego intymności dokonuje w miarę możliwości policjant tej samej płci*, pozwala funkcjonariuszom przeprowadzającym takie czynności wyłącznie na dokonywanie sprawdzenia zatrzymanego bez rozebrania go do naga. Precyzuje to użycie sformułowania – *sprawdzenia tej osoby oraz odzieży na niej*. Ponadto zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP akt prawny przyznający funkcjonariuszom uprawnienia ingerujące w konstytucyjne wolności i prawa zatrzymanego powinien mieć formę ustawy.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że w dniu 14 grudnia 2017 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, w którym stwierdził, że brak w ustawach (m.in. ustawie o Policji) pojęć „przeszukanie osoby” i „kontrola osobista” narusza konstytucyjne prawa i wolności człowieka. Trybunał uznał, że przepisy zakwestionowanych przez Rzecznika ustaw (w tym ustawy o Policji) są niekonstytucyjne w zakresie, w jakim nie precyzują granic i pojęcia kontroli osobistej.

Z uwagi na powyższe, KMPT spodziewa się odpowiedniej zmiany przepisów rozporządzenia w zakresie dotyczącym przeprowadzania kontroli osobistych, która będzie wymuszona zmianą przepisów ustawy o Policji.

4.2. Brak badania lekarskiego każdego zatrzymanego nieletniego

Przebywający w placówce nieletni są poddawani badaniom lekarskim tylko, jeśli są pod wpływem alkoholu, innych substancji psychoaktywnych lub też na własną prośbę. W przypadku skarg nieletniego na złe samopoczucie wzywane jest pogotowie ratunkowe. Mimo faktu, że krajowe przepisy nie określają takiego obowiązku, KMPT żywi przekonanie,

że każdego nowoprzyjętego nieletniego należy poddawać badaniu lekarskiemu. Podobne przekonanie wyraził CPT w sprawozdaniu polskiego rządu z wizyty w Polsce w 2004 r. [(Rada Europy, Strasburg, 11.04.2005 r.); CPT, 2005(3)]. Należy podkreślić, że niezależne badanie lekarskie nowoprzyjętych nieletnich i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych w czasie badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję, mającą na celu ochronę nieletniego przed torturami i przemocą. Warto mieć również na uwadze, że badanie takie chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, że obrażenia powstały podczas pobytu nieletniego pod nadzorem Policji.

5. Traktowanie

Nieletni, z którym rozmawiali członkowie delegacji, nie zgłaszał zarzutów, które mogłyby wskazywać na niewłaściwe traktowanie przez funkcjonariuszy Policji.

Jednak przy obecnym stanie prawnym i wyroku Trybunału Konstytucyjnego (zob. pkt. 4.1. raportu) wątpliwości KMPT budzi realizacja szczegółowego sprawdzenia, rozumianego przez funkcjonariuszy jako kontrola osobista, połączona z rozebraniem zatrzymanego do naga i koniecznością wykonania przez niego przysiadu. Należy mieć na uwadze, że taki sposób realizacji sprawdzenia jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym, mogącym wywoływać w człowieku poczucie upokorzenia i wstydu.

Z tego też względu do czasu przyznania przez ustawodawcę uprawnień w formie ustawy i uszczegółowienia w niej przesłanek i sposobu realizacji kontroli osobistej, funkcjonariusze powinni zaniechać rozbierania zatrzymanych i dokonywać sprawdzenia zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wątpliwości przedstawicieli KMPT budzi również miejsce dokonywania kontroli. Do przeprowadzania tej czynności wykorzystywana jest wnęka w ścianie na korytarzu, która nie jest objęta zasięgiem monitoringu. Funkcjonariusz dokonujący kontroli stoi na korytarzu w odległości metra od nieletniego, przy czym sam korytarz objęty jest monitoringiem. Taka forma kontroli, według Kierownika PID, zapewnia nieletniemu poczucie zachowania intymności, a jednocześnie chroni funkcjonariusza dokonującego tej czynności przed ewentualnymi zarzutami przekroczenia uprawnień w trakcie dokonywania kontroli. Przedstawiciele Mechanizmu rozumieją, że powyższa praktyka stanowi próbę zachowania równowagi między transparentnością działań funkcjonariusza i zachowaniem należytej intymności nieletniego poddawanego kontroli. Procedura ta przywołuje jednak wątpliwości, co do zachowania intymności osoby nieletniej, przez

względ na ewentualną obecność osób trzecich na korytarzu podczas dokonywania omawianej czynności.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają Kierownikowi Policijnej Izby Dziecka w Bydgoszczy:

- 1) zaprzestanie rozbierania osób zatrzymanych i dokonywanie sprawdzenia w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami;
- 2) rozważenie możliwości poddawania badaniom lekarskim wszystkich nieletnich przed ich umieszczeniem w PID;
- 3) odniesienie się do wątpliwości dotyczących naruszenia intymności nieletniego podczas kontroli osobistej, poprzez ewentualną obecność osób trzecich na korytarzu.